

M. Benderov was extremely calm, well-balanced and ready for victory. The author pays his attention to the emphatic, altruistic and humanistic direction of the wrestler's personality in the period of peaceful life and during the warfare; it may be substantiated and explained on the basis of the theory of dialogue and the philosophy of the actionable world by M.M. Bakhtin and the logo-therapy by V. Frankle.

Key words: M. Benderov, pancration, hand-to-hand fight, kyokushinkai karate, motivation of attainment, psychological mechanisms of the development of the motivation of attainment, meaning of life, defense mechanism, activity.

Received January 08, 2016

Revised January 31, 2016

Accepted February 16, 2016

УДК 159.9:101.9

О.В. Осика

osika.1984@mail.ru

Життєвий і творчий шлях М.М. Бахтіна як моральний вчинок: психологічний аспект

Osyka O.V. Life and creative way of M.M. Bakhtin as a moral action: psychological aspect / O.V. Osyka // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 32. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 382–393.

О.В. Осика. Життєвий і творчий шлях М.М. Бахтіна як моральний вчинок: психологічний аспект. У статті розглянуто життєвий та творчий шлях М.М.Бахтіна, основоположні моральні принципи його життєдіяльності. Акцент зроблено на гострих життєвих ситуаціях і доленосних миттєвостях на межі фізичного існування й високого духовного злету вченого з метою досягнення морально-психологічного стану світоглядних позицій, суспільно-політичних поглядів і психологічних особливостей вчинкового світу мислителя, його рідних, близьких, друзів, знайомих, наукового співтовариства, ідеологічних супротивників, ворогів.

Виокремлено систему психологічних механізмів: катарсис, ідентифікація, імітація, стереотипізація, навіювання надії, альтруїзм, інтер-

персональний вплив. Використано ключові дефініції логотерапії «сенса життя» та гештальт-терапії «незакінчена справа», «запобігання» з метою усвідомлення психологічних особливостей складних життєвих ситуацій.

Підкреслюється, що морально-психологічне, ідеологічне, наукове, методологічне протистояння проходило не тільки у формах запеклої боротьби, де вчений та його найближче оточення показали себе з кращого боку, постійно здійснюючи моральні й відповідальні вчинки, але й потаємно, у дивовижних життєвих хитросплетіннях, які б могли стати сюжетом авантюрного роману. Світло високого вчинкового світу М.М.Бахтіна перемагає птьму епохи, і це приємно відчувати як перемогу добра над злом. Проста пересічна людина, з її життєвими проблемами та повсякденним побутом, завжди була в центрі його наукових пошуків та сприяла гуманістичному напрямку його творчості. Повернення із небуття творчого доробку М.М.Бахтіна, здійснене «шестидесятниками», представлено як моральний і відповідальний вчинок, вчинок людяності, краси і добра, високий громадянський та патріотичний акт.

Ключові слова: М.М.Бахтін, життєвий і творчий шлях, вчинок, моральний вчинок, вчинкове коло, діалогічне поле, психологічний механізм захисту, ідентифікація, катарсис, альтруїзм.

О.В. Осыка. Жизненный и творческий путь М.М. Бахтина как моральный поступок: психологический аспект. В статье рассмотрены жизненный и творческий путь М.М.Бахтина, основоположные моральные принципы его жизнедеятельности. Акцент сделан на острых жизненных ситуациях и судьбоносных мгновениях на грани физического существования и высокого духовного взлёта учёного с целью постижения морально-психологического состояния мировоззренческих позиций, общественно-политических взглядов и психологических особенностей мира поступков мыслителя, его родных, близких, друзей, знакомых, научного сообщества, идеологических противников, врагов.

Выделена система психологических механизмов: катарсис, идентификация, имитация, стереотипизация, внушение надежды, альтруизм, интерперсональное влияние. Используются ключевые дефиниции логотерапии «смысл жизни» и гештальт-терапии «незавершенное дело», «избегание» с целью постижения психологических особенностей сложных жизненных ситуаций.

Подчеркивается, что морально-психологическое, идеологическое, научное, методологическое противостояние проходило не только в формах острой борьбы, где учёный и его ближайшее окружение показали себя с хорошей стороны, постоянно совершая моральные и ответственные поступки, но и тайно, в удивительных житейских хитросплетениях, которые могли бы стать сюжетом авантюрного романа. Свет высокого мира поступков М.М.Бахтина побеждает тьму епохи, и это приятно чувствовать как победу добра над злом. Простой обыкновенный человек, с его жизненными проблемами и ежедневным бытом, постоянно был в

центре его научных исканий и способствовал гуманистическому направлению его творчества. Возращение из небытия творческого наследия М.М.Бахтина, совершенное «шестидесятниками», представлено как моральный и ответственный поступок, поступок человечности, красоты и добра, высокий гражданский и патриотический акт.

Ключевые слова: М.М.Бахтин, жизненный и творческий путь, поступок, моральный поступок, круг поступков, диалогическое поле, психологический механизм защиты, идентификация, катарсис, альтуризм.

Постановка проблеми. Демократичний розвиток сучасного суспільства потребує більш розвиненого, ніж у період господарювання тоталітарної системи, гуманітарного простору. Розмаїття суспільно-політичної, філософсько-психологічної, літературно-критичної, культурологічної та мистецтвознавчої думки ґрунтується не тільки на основоположних принципах провідних наукових шкіл, але й на доробку окремих видатних вчених, ідеї яких переслідувались і замовчувались і, на жаль, свого часу не стали надбанням світової науки і культури. Спадщина М.М.Бахтіна досить розгалужена і різноманітна й вже давно стала предметом наукової рефлексії. Але його життя і творчість, психологічні особливості вчинкового світу ще не розглядалися крізь призму моральної поведінки та морального вчинку. А це, на нашу думку, надзвичайно цікаво і корисно для сучасної науки, культури, суспільства та майбутніх поколінь.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Творчий доробок М.М.Бахтіна займає достойне і почесне місце в сучасній світовій гуманітаристиці, й вже впродовж багатьох десятиліть сам став предметом наукової рефлексії, де провідні зарубіжні та вітчизняні наукові школи в галузі філософії, естетики, літературознавства, літературної та художньої критики, мистецтвознавства, культурології плідно продовжують бахтинські традиції, дискутують, сперечаються з ним, визнають велич його постаті. Американські славісти М.Холквіст і К.Кларк [5] досліджують провідні етапи наукової біографії М.М.Бахтіна, систему світоглядних та наукових поглядів вченого, архітектоніку відповідальності як філософську проблему в творчості мислителя. В.С.Біблер розглядав творчість М.М.Бахтіна як унікальний досвід мислення, джерелом якого є особливий тип розуму, котрий народжується в процесі життєдіяльності.

О.В.Волкова [2] вивчає естетичну систему М.М.Бахтіна, її філософські джерела, досліджує його розгалужену й оригінальну термінологію (поліфонія, карнавалізація, хронотоп, меніп-

пея). При цьому зосереджено увагу й зроблено акцент на широкому колі проблем: естетична подія, любов, культурно-художня діалогічність, трагічна провина, своєрідна й унікальна філософія сміху, «автономна» причетність мистецтва та його буття у великому часі світової культури, методологічні питання, пов'язані з діалогом різних шкіл і напрямків у гуманітарній науці, розвиток ідей вченого в сучасній культурі.

А.З. Вуліс у спогадах відтворює образ М.М. Бахтіна – співрозмовника, характерні особливості його бесід, філософсько-психологічне підґрунтя та ідейно-стилістичні «родзинки», які дозволяють майстерно і при цьому ненав'язливо, тактовно, але впевнено і натхненно залучити співрозмовника до потужних та величних духовних надбань світової культури, занурення в інтелектуальні глибини власної думки, діалогічної за своєю онтологічною сутністю та внутрішньою структурою, що тісно пов'язані з сучасним йому науковим дискурсом. Різнобічно обдарована особистість, котра мала неперевершений хист зачарувати співрозмовника та слухача словом, духовно вільним та інтелектуально розкутим, а через певний час зробити його своїм прихильником, одnodумцем, товаришем, другом.

О.М. Євніна [3] згадує незабутні миттевості захисту дисертації М.М. Бахтіна, що стала значною подією гуманітарної науки. Спогади В.В. Кожина висвітлюють складні умови та обставини публікацій творів М.М. Бахтіна, діалогічність його характеру та діалектику філософської думки, де автор окремо зупиняється на апокаліпсичних пророцтвах мислителя щодо долі людства та сучасного світу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є вивчення життєвого та творчого шляху М.М. Бахтіна в морально-психологічному колі вчинкового світу, в контексті напружених наукових і культурних пошуків епохи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Михайло Михайлович Бахтін народився 17 листопада 1895 року в м. Орел в сім'ї банківського службовця, в якій виховувалося шестеро дітей. Сім'я жила у Вільні (Вільнюс) та Одесі [4]. В дитинстві брати Бахтіни під керівництвом гувернантки розігрували сцени з «Іліади» Гомера та інші цікаві вистави. Це були особливо хвилюючі миттевості в їхньому житті. З надзвичайною емоційною глибиною і неабиякою зацікавленістю вони заглиблювалися у текст поеми та її театральної інтерпретації, дізнаючись багато цікавого про життя, вірування, побут, звички, воєнні події та мирне життя древніх греків і троянців. Спостерігався процес імітації

неусвідомленого безпосереднього відбиття у їхніх діях, вчинках стосунків античних героїв. Вони ототожнювали себе з героями древнього епосу: Агамемноном, Ахіллою, Аяксом, Гектором, Патроком. Важкі випробування, що випали на долю героїв давно минулих часів, породжували процес катарсису в душах братів й сприяли формуванню провідних рис характеру: стійкості, сміливості, рішучості, відвертості, доброзичливості, наполегливості, цілеспрямованості, волелюбству. Основоположні принципи формування гармонійної особистості розвивалися у них з дитинства тому, вже в зрілому віці, ставши видатними вченими й посправжньому гармонійними особистостями, вони трепетно відчували зв'язок з дитинством, з дитячими виставами, з героями древнього епосу й могли відверто і впевнено сказати класичне: «Ми родом з дитинства». М.Бахін навчався в Новоросійському (Одеському) та Петроградському університетах. З 1918 року працює у Невелі в єдиній трудовій школі. В 1919 році публікує першу статтю «Искусство и ответственность». З 1920 р. живе у Вітебську, викладає в педінституті та консерваторії, виступає з публічними лекціями з філософії, естетики, літератури. В 1920 – 1924 рр. працює над незакінченими філософськими трактатами і ранньою редакцією книги про Ф.М.Достоевського. В 1921 р. одружився з Оленою Олександрівною Околович, яка все життя була його вірною подругою і помічницею. В 1924 р. на запрошення В.Медведева повертається в Ленінград. 28 червня в Інституті історії мистецтв робить доклад «Проблема героя и автора в художественном творчестве». У грудні 1928 року М.Бахтіна арештовано в зв'язку з діяльністю групи А.А.Мейера «Воскресение». 5 січня 1929 р. його за станом здоров'я звільнено з-під варті під домашній арешт [4]. Згідно рішення суду, М.М.Бахтіну загрожує відбування покарання терміном 5 років у Соловецькому таборі особливого режиму, який відзначався жорстокими умовами перебування ув'язнених й масовою загибеллю їх. Незважаючи на важкий стан загострення хронічного захворювання множенний остеомієліт, враження гомілки і стегна лівої ноги, кисті правої руки й лівого тазостегнового суглобу, М.Бахтін не припиняв боротьби. Він звертається з листом до наркома охорони здоров'я М.О.Семашка з проханням призначення медичної комісії щодо засвідчення стану його здоров'я. Дружина вченого Олена Олександрівна, в цей час наполегливо звертається до близьких та знайомих з благанням на допомогу. Осторонь не залишаються його вірні друзі – М.В.Юдіна, М.І.Каган, С.І.Каган. Бере участь у добрій справі і дружина О.М.Горького К.П.Пешкова.

Лист М.М.Бахтіна потрапляє до наркома. Суворе покарання, заключення у концтабір, було замінено засланням у Казахстан м.Кустанай. В даному життєвому випадку М.М.Бахтін показав себе з кращого боку: мужнім, стійким, цілеспрямованим, рішучим, наполегливим, справжнім бійцем. Волелюбний характер переміг важкі життєві обставини й суспільно-політичну систему, котра твердо стояла на своєму і любила переглядати свої рішення й вироки, залишаючи їх назавжди. Сенс життя, подальші життєві та творчі плани врятували не тільки його, але й залучили у його вчинкове коло, моральне і відповідальне, близьких та друзів, які, в свою чергу, показали себе з кращого боку, справжніми людьми. Суворі випробування, що випали на їх долю, сприяли загартуванню їх характеру, сходженню їх особистості на новий, якісно вищий морально-психологічний щабель. Їм було, за що боротися і вони трималися до кінця, бо на межі буття й небуття стояло найдорожче і святе для кожного з них: віра, життя, мораль, світогляд, власні переконання, історія, культура. Дружина та друзі ризикували не менш, ніж М.Бахтін. Бо в тих суспільно-політичних умовах їм загрожувало звинувачення у пособництві контрреволюції та тероризму, ув'язнення або висилка. Кожний з героїв цієї драми здійснив моральний вчинок, «Вчинок» з великої літери, що й дозволило кожному з них залишитися людиною з чистою совістю, чесною і порядною.

Восени 1946 року у Москві, в Інституті світової літератури відбувся захист кандидатської дисертації М.М.Бахтіна «Рабле в історії реалізму» [3]. Опоненти, відомі вчені-гуманітарії: О.О.Смирнов, О.К.Джевелегов, І.М.Нусинов звернулися до Вченої ради інституту з пропозицією присвоїти дисертанту вчену ступінь доктора філологічних наук. На захисті розгорнулася запекла дискусія, але Вчена рада підтримала пропозицію опонентів. Але, коли дисертація знаходилась у ВАК в газеті «Культура та життя» під суворою назвою «Подолати відставання в розробці актуальних проблем літературознавства» з'явилась стаття інструктора ЦК В.Ніколаєва, в якій жорсткою критикою піддавав Інститут світової літератури і зазначалось, що Вчена рада часто займає безвідповідальну, антидержавну позицію щодо присудження вчених ступенів. А дисертацію М.М.Бахтіна автор статті вважав «фрейдистською й антинауковою працею». Стаття мала великий розголос, і ВАК затримав присудження вченого ступеня. Через кілька років він остаточно відмовився від пропозиції Вченої ради і присудив М.М.Бахтіну ступінь кандидата філологічних наук [3]. У діях В.Ніколаєва простежується механізм соціальної

перцепції – стереотипізація, де в його свідомості формувалися та розвивалися соціальні стереотипи, стійкі образи, уявлення про людей, певну особистість, їх характеристики, що були властиві значній частині правлячої верхівки та її ідеологічної обслуги, до якої й належав автор статті. При цьому в стереотипізації спостерігаються спрощення та скорочення процесу сприйняття іншої людини, що являє собою соціально співзвучний інструмент ідеологічної надбудови, який дозволяє В.Ніколаєву в значному ступені заощаджувати психологічні ресурси. Котрі, як глибоко переконані «діячі» подібного типу, конче потрібні їм на ідеологічному фронті для подальшої, більш ефективної боротьби з будь-яким інакомисленням. Л.Ю.Пинський вважав, що М.Бахтін завдяки своєму характеру та життєвій позиції, махнувши на все рукою, не прийняв ці події близько до серця, і не зважаючи на важкі хвороби дожив майже до 80 років. Після заслання за сприяння П.Медведева, М.Бахтін працював у Мордовський педагогічний інститут, де викладав літературу. Але у 1937 році залишив інститут з політичних причин. Дані події спричинили погіршення здоров'я вченого, у 42 роки йому було ампутовано праву ногу. І тоді на допомогу цій непересічній особистості приходять не тільки рідні й близькі, але і власна життєва позиція [4]. Глибинне, по-справжньому філософське, осягнення сенсу життя врятувало його. Після важкої операції, з кожною хвилиною вчений все чіткіше розуміє, що необхідно далі боротися й жити, бо він і його творчість потрібні людям і суспільству, і зробити це може тільки він. Життєвий і творчий шлях кожної людини унікальний і неповторний, і те, що скаже особистість, за неї не скаже ніхто й ніколи. З боку М.Бахтіна це був моральний вчинок, вчинок мужності і стійкості, бо в цей час, всі, хто був поруч, знаходили життєву опору в осягненні сенсу життя завдяки М.Бахтіну, його життєлюбству й оптимізму [1]. На нашу думку, складні ситуації в житті людини глибинно пояснює гештальт-терапія. Ключовою в гештальт-терапії є дефініція «незакінчена справа», яка означає, що невідредаговані емоції перешкоджають процесові актуального усвідомлення і призводять до виникнення образи, котра досить часто порушує автентичність комунікації. Довершити незавершене, звільнитися від емоційних затримок – один із істотних моментів життєвої позиції особистості й мети її існування в даній життєвій ситуації. Завдяки незавершеній справі, осягненню її глибинного сенсу, онтологічному й гносеологічному хронотопу життєдіяльності та психолого-педагогічному потенціалу особистості, М.Бахтіну вдалося не

тільки вистояти, але й опинитися на високому стрижні власної життєтворчості, де були створені нові праці, перероблені та доповнені твори попередніх років. Ланцюжок життя і творчості, як того бажали супротивники і вороги, не перервався, а дав добрі паростки. М.Бахтін працював вчителем у невеличких містечках та селах, несподівано приїздив до Москви, бо сувора загроза переслідувань й арешту чатували на нього. М.Бахтін знову повернувся до Саранського педінституту, де очолив кафедру загальної літератури, потім кафедри російської та зарубіжної літератури в університеті, виконуючим обов'язки завідувача кафедри став у 1947 році.

З небуття ім'я М.Бахтіна повернули люди іншого покоління «шестидесятники». В.В.Кожинув з великими труднощами й перешкодами вдається видати книги М.Бахтіна про Ф.М.Достоевського та Ф.Рабле. А коли група молодих московських філологів – В.В.Кожин, В.М.Турбін, С.Г.Бочаров, Г.Д.Гачев приїхала до нього у Саранськ, зустріч видалася дещо несподіваною й непередбаченою [2]. Вони думали, що зустрінуть стару, хвору людину, зламану переслідуваннями, втомлену незгодами життя, людину, котра буде жалітися їм безперестанку. Але зустріли сильну духом особистість, яка всіляко підтримувала їх і надихала віру в життя. Це були незабутні хвилини спілкування, де М.Бахтіну вправно вдалося залучити своїх молодих колег у потужне діалогічне коло, наскрізь просякнуте вірою, надією і любов'ю. Вчинкове за своєю глибинною сутністю, ядром якого є моральний і відповідальний вчинок [1]. І вийти з нього неможливо ніколи. Бо тільки в ньому людина залишається посправжньому сміливою і надійною, Людиною з великої літери. У даній ситуації, на нашу думку, спрацювали декілька психологічних механізмів впливу: навіювання надії (сугестія), інтерперсональний вплив, альтруїзм. Навіювання надії ґрунтувалося під впливом позитивних змін у суспільно-політичній системі країни, пом'якшення політичного тиску, цензури, поліпшення становища рідних, близьких, друзів, знайомих, колег та власних досягнень. Хоча писати в цей час приходилось більше «в стіл», бо за три десятиліття вдалося опублікувати в пресі лише три невеличкі статті. М.Бахтін щедро віддає друзям і колегам свої ідеї, щоб вони хоча б таким чином залишились в науці та потрапили до нащадків. Публікується під іменами Медведєв та Волошинов. Осягнення себе, своєї глибинної сутності, створення власного образу, образу М.Бахтіна, служило для оточуючих, молодих колег моделлю поведінки, гідної наслідування, й такою, що відкрива-

ла оптимістичні перспективи, навіть для тих, хто знаходився в дуже скрутному життєвому становищі. При цьому відбувається інтерперсональний вплив, де за рахунок зворотнього зв'язку до М.Бахтіна надходить додаткова інформація про себе. Це призводить до зміни й розширення образу «Я», де вчений впевненіше відчуває себе у колі колег і друзів. Друзі постійно відчувають добрі струмені підтримки й поваги до себе, що надходить до них з боку М.Бахтіна. А це надзвичайно коштовний скарб для молодих, бо М.Бахтін в життєвому та науковому просторі стійка, досвідчена, загартована людина. У взаємовідносинах М.Бахтіна з молодими московськими колегами простежується взаємний альтруїзм, де він підтримує їх морально й конкретними порадами щодо певних життєвих і наукових проблем. А вони, в свою чергу, по-справжньому віддані йому. В.В.Кожин, незважаючи на значні ускладнення й гальмування з боку соціально-політичних та видавничих установ, публікує книги М.Бахтіна [2; 5]. І здійснює все це він з винятковою наполегливістю й дивовижними пригодами, що могли б стати сюжетом цікавого пригодницького роману. С.Г.Бочаров упродовж багатьох років здійснює свою нелегку місію: прочитує та публікує рукописи вченого. М.Бахтін свої листи писав рівним, каліграфічним почерком, а його рукописи читати досить важко, бо більшість з них написані нерозбірливо. Аналіз рукописного доробку М.Бахтіна дозволяє стверджувати, що у листах вченого простежується неабияка повага до адресатів, їх життєвого та творчого шляху, наукової позиції, звичок та особливостей характеру. А рукописи він писав для себе, не дуже переймаючись особливостями свого почерку. Вже в зрілому віці друзі та учні М.Бахтіна запропонували йому представити свої праці до ВАКу й отримати ступінь доктора філологічних наук за сукупністю наукового доробку. Іншого разу вони запропонували висунути його праці на здобуття Ленінської премії. Але почули від нього відмову [2; 5]. В глибині душі, за своїми переконаннями, він не бажав цього. Дефініція «запобігання» в гештальт-терапії пояснює скрутні періоди життя людини. В процесі запобігання відбиваються особливості поведінки, пов'язані зі способами запобігання, визнання і прийняття всього того, що супроводжується неприємними переживаннями щодо незавершеної справи (арешт, заслання, поневір'яння з захистом дисертації, виданням наукових праць). У даній життєвій ситуації відбувається переосмислення вченим сенсу життя. Вчені звання, посади, різноманітні відзнаки, те, що здавалося привабливим у молоді роки, з віком втрачало свою привабливість і вже не вва-

жалось таким значущим. Але при цьому в його житті незмінними залишилися вічні цінності: віра, мораль, моральний вчинок, життя, творчість, діалог, хронотоп.

За А.Адлером, стиль життя людини формується у ранньому дитинстві, зберігається і стає провідним планом життєдіяльності. Праця, дружба, любов стали наріжним каменем у творчості М.Бахтіна і обумовили морально-психологічні особливості його стилю життя. Кожна людина унікальна й неповторна, але виокремити особистісні типи можна лише на підставі узагальнення, де домінують соціальний інтерес і ступінь активності. Соціальний інтерес являє собою почуття емпатії до людей і виявляється у співпраці з іншими людьми більше для загальної справи, ніж особистісного успіху. Соціальний інтерес є важливим критерієм психологічної зрілості творчої особистості. Ступінь активності означає підхід людини до вирішення життєвих проблем і сам живиться соціальним інтересом. Спираючись на класифікацію типів особистості А.Адлера, вважаємо, що М.Бахтін належав до соціально корисного типу. Йому властиві розгалужений соціальний інтерес, високий рівень активності, зосередженість на певній діяльності і відповідальність. У житті він сміливий, наполегливий, завзятий, і постійно спрямований на вирішення життєвих проблем інших людей. Психологічне здоров'я даного типу особистості необхідно розглядати в контексті взаємодії її з оточуючим середовищем, соціально значущим для неї.

Висновки. Аналіз життєвого та творчого шляху М.М.Бахтіна як морального вчинку, психологічні особливості його вчинкового світу дозволив виокремити систему психологічних механізмів: катарсис, ідентифікація, імітація, стереотипізація, навіювання надії, альтруїзм, інтерперсональний вплив. Використано ключові дефініції логотерапії «сенс життя» та гештальт-терапії «незакінчена справа», «запобігання» з метою усвідомлення психологічних особливостей складних життєвих ситуацій. Перспективою дослідження є вивчення психологічних особливостей морального вчинку в концепції М.М.Бахтіна, основоположних принципів життєдіяльності вченого.

Список використаних джерел

1. Бахтин М.М. К философии поступка / М.М. Бахтин // Философия и социология науки и техники: Ежегодник, 1984 – 1985. – М. : Наука, 1986. – С. 82–157.
2. Волкова Е.В. Эстетика М.М.Бахтина / Е.В.Волкова. – М. : Знание, 1990. – 64 с.

3. Евнина Е. Фрагменты группового портрета ИМЛИ 30 – 70-х годов / Елена Евнина // Апрель. – 1992. – Выпуск пятый. – С. 274–292.
4. К биографии М.М.Бахтина / Вступл., публикация, примеч. В.Лаптуна; послесловие С.Бочарова // Вопросы литературы. – Март 1991. – С.128–141.
5. Clark K. Mikhail Bakhtin /Katerina Clark, Michael Holquist. – Cambridge: The Belknap Press [Harvard University Press], 1986. – 414 p.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bahtin M.M. K filosofii postupka / M.M. Bahtin // Filosofiya i sotsiologiya nauki i tehniki: Ezhegodnik, 1984 – 1985. – М. : Nauka, 1986. – S.82–157.
2. Volkova E.V. Estetyka M.M.Bahtina / E.V.Volkova. – М. : Znanie, 1990. – 64 s.
3. Evnina E. Fragmenty grupovogo portreta IMLI 30-70h godov / Elena Evnina // Aprel. – 1992. – Vypusk pyatyi. – S.274–292.
4. K biografii M.M.Bahtina / Vstupl., publikatsiya, primech. V.Laptuna; posleslovie S.Bocharova // Voprosy literatury. – Mart 1991. – S.128–141.
5. Klark K. Mihail Bahtin / Katerina Klark, Mikael Holkwist. – Kembridzh : Ze Belknap Pres [Harvard Universiti Pres], 1986. – 414 p.

O.V. Osyka. Life and creative way of M.M. Bakhtin as a moral action: psychological aspect. The article deals with the life and creative way of M.M. Bakhtin and the main moral principles of his life activities. The accent is made on the acute life situations and fateful moments in his life on the borderline of his physical existence and the high spiritual uprising of the scientist; special attention is paid to all the above mentioned positions with the aim of mastering the moral-psychological state of his world-outlook positions, social-political views and psychological peculiarities of the thinker's actionable world, his relatives, close friends, acquaintances, scientific associates, ideological opponents, enemies.

The system of psychological mechanisms is singled out: catharsis, identification, imitation, stereotyping, installing the hope, altruism, interpersonal influence. The key definitions of logotherapy are used, such as «sense of life», and of the gestalt therapy – «unfinished matter», «prevention» – with the aim of realizing the psychological peculiarities of the difficult life situations. It is stressed that the moral-psychological, ideological, scientific, methodological confrontation occurred not only in the form of a fierce struggle when the scientist and his close encirclement manifested themselves in the best possible way constantly performing the moral and re-

sponsible actions, but also secretly in the unusual life cunning interconnections that might well be used as a plot for the adventure story. The light of the high actionable world of M.M. Bakhtin wins a victory over darkness of his epoch: it is pleasant to realize this fact as the victory of good over evil. A common man in the street with his life problems and day-to-day way of life was always in the centre of his scientific investigation and contributed to the humanistic direction of his creative activities. The return from oblivion of the creative work of M.M. Bakhtin was performed by «the men of the sixties» and was represented as a moral and responsible action, the action of humanism, beauty and good, the high social and patriotic act.

Key words: M.M. Bakhtin, life and creative way, action, moral action, actionable circle, dialogical field, psychological mechanism of defense, identification, catharsis, altruism.

Received January 10, 2016

Revised January 31, 2016

Accepted February 25, 2016

УДК 159.9

Марек Палюх

paluch.m@onet.eu,

Клаудия Пьонтковска

K.piatkowksa@gmail.com

Профилактико-воспитательная деятельность в отношении детей и молодёжи в среде их проживания (метод стритворкинг)

Paluch M. Preventive and educational activities towards children and young people in local environment (street-working method) / M. Paluch, K. Piontkovska // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 32. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 393–404.

М. Палюх, К. Пьонтковска. Профилактико-воспитательная деятельность в отношении детей и молодёжи в среде их проживания (метод стритворкинг). В статье проанализирован метод стритворкинг, который М. Paliukh – the scientific contribution of the co-author is 50%, К. Piontkovska – the scientific contribution of the co-author is 50%.